

הקדמה

מאז שנותיה הראשונות של מדינת ישראל, תרו צה"ל ומערכת הביטחון אחר הדרכים למיצוי מלא, ככל האפשר, של משאבי האנוש, לטובת הביטחון. בסוף שנות ה-50 הבשילו התהליכים, שהביאו להקמת מרכזי המחקשים הראשונים בצה"ל ובמערכת הביטחון. באותן שנים נמצא המחשב היחידי בארץ במכון ויצמן, והוא שימש למחקר מדעי בלבד. המחשב הזה, שבו עשו חיל המודיעין ורפא"ל שימוש מסוים לצורכיהם, היה המאיץ להכרה, שיש צורך בהכנסת מיכון ממוחשב למערכת הביטחון. המחשב נועד לא רק לשם פיתוח כלים להתמודדות מודיעינית ופיתוח אמצעי לחימה מתוחכמים, אלא גם לשם ניהול יעיל ומתקדם בתחומים ניהוליים ולוגיסטיים, כמו כוח-אדם, בינוי, אפסניה ומערכות תשתית.

קפיצת-המדרגה שיצרה הקמת ממר"ם - מרכז מחשבים ורישום ממוכן - ניכרת עוד יותר ממרחק עשרות השנים שחלפו. ממר"ם היה בית היוצר של כל מערך המחשבים בצה"ל ובמערכת הביטחון, במוסדות הממשלתיים ובחברות הפרטיות, ולמעשה, בוגריו הם אלה שהניחו את התשתית לתעשיית ההיי-טק הישראלית ובנו אותה.

עתה, בחלוף ארבעים שנים מאז הקמת ממר"ם, עלה הצורך לערוך מחקר היסטורי, שיתעד את התהליכים אשר הביאו להקמתו של מרכזי המחקשים הראשונים בארץ, את תולדותיו ומורשתו. הספר נועד להנציח את הסיפור שמאחורי העשייה הייחודית הזאת. תולדות ממר"ם שלוות בתולדות צה"ל ובבניין הכוח הצבאי שלו. על התפתחותו השפיעו תפיסות לא שגרתיות ותעוזה של קצינים ומפקדים בכירים, ובהם הרמטכ"לים חיים לסקוב, צבי צור ויצחק רבין, קצינים בכירים, ובהם רחבעם זאבי (גנדי), מתתיהו פלד, וראשי משרד הביטחון, ובראשם שמעון פרס.

הספר בחזית המחשוב סוקר את ההיסטוריה של ממר"ם מימיו הראשונים, ומתאר את הנסיבות שהביאו להקמתו, את החששות והלבטים שליוו את שנותיו הראשונות וכן את תהליכי הבנייה, ההתפתחות והשינויים שהתחוללו בו. דגש מיוחד הושם על האנשים שבנו אותו וגיישו את דרכו עד היום. בשל הרצון להביא את הספר לידיעת הציבור הרחב, נמנענו משילוב מידע מסווג. מהסיבה הזאת גם נמנענו מהתייחסות להתפתחויות עדכניות, וממילא מושם הדגש על העבר יותר מאשר על ההווה.

לצורך כתיבת הספר נאסף חומר רב מתיקי ארכיון צה"ל, הכולל תעודות, מסמכים ותמונות. על שיתוף הפעולה הפורה והעבודה הטובה ברצוני להודות לאנשי הארכיון, ובעיקר לדורית הרמן שסייעה מאוד במציאת המידע. חומר חשוב ואיכותי גדלה מארכיון ממר"ם, שאנשי השכילו לשמור מסמכים, סקירות ותעודות, שלימדוני רבות על תולדות היחידה והתפתחותה. על כך יבוא על הברכה שאול לביא, מראשוני ממר"ם, שעשה כל מאמץ לסייע ולתמוך, להדריך ולתת עצה טובה. הארותיו תרמו רבות להבנתי, והערותיו על כתב היד חידדו ודייקו בפרטים. במהלך איסוף החומר והכתיבה ריאיינתי למעלה מחמישים מאנשי ממר"ם בעבר ובהווה, ואחרים מהבולטים בתעשיית המידע והמחשוב, שנענו בכל עת לבקשות ממר"ם במתן עצה טובה ועזרה. כל אלה תרמו להבנת מורשת ממר"ם מנקודת המבט המיוחדת שלהם. לצורך הכתיבה נעזרתי במפעל מבורך, אותו יזם מרדכי קיקיון, ראש ממר"ם הראשון, עשר שנים לפני כתיבת הספר הזה. קיקיון כינס בביתו אחדים ממייסדי ממר"ם, שסיפרו על ימיה הראשונים של היחידה, על החיפוש

אחר המחשב הראשון, על ההתחבטויות וההתלבטויות, על הגישוש באפילה, חוסר הידיעה והניסיונות מלאי התושייה שבדרך. הפגישות האלה תועדו על ידי צבי עתיר, והתיעוד הזה סייע לי רבות בהבנת אותם ימים ותהליכים.

ד"ר אל"ם (מיל') שאול שי, ראש מחלקת היסטוריה וסא"ל אורלי וולנר, רע"ן חקר קרבות במחלקת היסטוריה/חטיבת תוה"ד, ליוו את תהליך הכתיבה, סייעו מבחינה מקצועית ונתנו יד לפתרון בעיות ביורוקרטיות טורדות. תודה לראש מחלקת היסטוריה הקודם, אל"ם (מיל') יגאל אייל, שהביאני לממר"ם ופתח בפני עולם חדש. ועדת ההיגוי לספר תרמה בעצה ובהערות לכתב היד. עם חבריה נמנו: אל"ם צבי גליכמן, מפקד ממר"ם, אשר נתן לי את מלוא המרחב והשקט לכתיבה; מפקדי ממר"ם בעבר, בהם, אל"ם (מיל') מירי קדמיאל, שבתקופתה עלה הרעיון לכתיבת הספר הזה, ואשר ליוותה אותי בנעימות בצעדי הראשונים; אל"ם (מיל') גיורא אולמן ואל"ם (מיל') רוממיה הלוי-סגל; וכן אל"ם (מיל') אריה עמית, מפקד ממכ"א לשעבר, שאול לביא ובוגרי ממר"ם, מנחם שלגי ואילן גטניו, שלו שלוחה תודה מיוחדת על תרומתו המקצועית לספר. אני מקווה, שהרבים והטובים שלא הוזכרו בספר יקבלו זאת בהבנה, שכן נבצר ממני להזכיר את כולם.

ברצוני להודות באופן מיוחד ללשכת מפקד ממר"ם, שבה שהיתי ועסקתי בכתיבת הספר במשך השנתיים וחצי האחרונות. אני מוקירה במיוחד את היחס הנפלא שלו זכיתי בלשכה ואת האווירה החברית בה.

עמירה שחר

ערה"ש תשס"ב, ספטמבר 2001